

Józef W r ó b e l. *Człowiek i medycyna. Teologicznomoralne podstawy ingerencji medycznych*. Kraków: Wydawnictwo Księży Sercanów 1999 ss. 501.

Rozwój medycyny pozwala na leczenie różnych chorób coraz bardziej wyspecjalizowanymi technikami i coraz doskonalszymi lekami. Służba zdrowia może przychodzić z pomocną interwencją w sytuacjach zagrożenia zdrowia i życia, które wcześniej uważano za nieuleczalne i bez wyjścia. Mimo tego postępu nauk medycznych człowiek nie przestał się lękać śmierci i coraz bardziej nie umie znosić cierpienia. Niektóre techniki ratowania życia i zdrowia zdają się same stwarzać nowe zagrożenia, które wynikają z przedmiotowego traktowania człowieka. Postępująca depersonalizacja technik medycznych grozi zatraceniem poczucia granicy między ingerencjami możliwymi technicznie i dopuszczalnymi etycznie.

We współczesnej medycynie zdaje sobie z tego sprawę wielu naukowców, dlatego podejmują szeroką refleksję etyczną. Nowa dziedzina wiedzy, jaką jest bioetyka, potrzebuje jednak jasno określonych fundamentów i punktów wyjścia, które mogą być odniesieniem do konkretnych rozstrzygnięć w zakresie działań terapeutycznych. Takim fundamentem jest godność człowieka wypływająca z jego stworzenia przez Boga i powołania do życia wiecznego. Poprawna i integralna koncepcja osoby umożliwia wyciąganie wniosków zachowujących właściwą człowiekowi godność.

Jedną z prac podejmujących ważne zadanie refleksji nad najbardziej istotnymi wyznacznikami w ramach działań medycznych jest książka ks. dra hab. Józefa Wróbla *Człowiek i medycyna. Teologicznomoralne podstawy ingerencji medycznych*. Pozycja ta jest jego rozprawą habilitacyjną i stanowi doskonałe opracowanie zagadnień podstawowych dla wszelkiej refleksji bioetycznej. Ks. Wróbel jest członkiem Zgromadzenia Księży Najświętszego Serca Jezusowego i kierownikiem Katedry Teologii Życia w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Jest uznanym specjalistą w zakresie bioetyki, autorem wielu publikacji i wygłaszającym referaty na wielu sympozjach. 30 XI 2000 r. został mianowany Biskupem Helsinek.

Książka *Człowiek i medycyna* obejmuje trzy części poświęcone podstawowym wyznacznikom i zasadom działań medycznych. Część pierwsza podejmuje kwestię określenia pojęcia życia ludzkiego jako fenomenu stanowiącego jedność cielesno-duchową. Na podstawie danych biblijnych ks. Wróbel przedstawił rozumienie świętości życia ludzkiego jako kategorii najlepiej odpowiadającej jego istocie. Godność osoby ludzkiej, stojąca u podłoża wszelkich działań medycznych, rozpoczyna się od chwili poczęcia i trwa aż do naturalnej śmierci. Podejmując dyskusję z niektórymi współczesnymi poglądami Autor książki prezentuje personalistyczne rozumienie ontogenezy człowieka i przedstawia medyczne wyznaczniki śmierci. Bardzo ważne jest zwrócenie uwagi na konieczność całościowego traktowania osoby, w której ciało staje się swoistym językiem ducha, stanowiąc jego komplementarne i konieczne dopełnienie i wyraz. Człowiek jest podmiotem w działaniach medycznych mocą swej godności wynikającej z bycia osobą. Rysując rozwój techniki ks. Wróbel wskazuje na jej ograniczenia, bowiem musi ona respektować prawdziwe, integralnie pojęte dobro człowieka.

Część druga poświęcona jest interpretacji ingerencji prewencyjnych i terapeutycznych. Po ukazaniu różnych wymiarów zdrowia i choroby, Autor dochodzi do wniosku, że w pełni można o nich mówić dopiero w świetle danych Objawienia odsłaniających teologiczną głębię rzeczywistości zdrowia i choroby. Oba te zagadnienia są bowiem bardzo złożone i wymykają się upraszczającemu spojrzeniu. Bardzo ciekawe jest też ujęcie problematyki cierpienia. Analizując sens cierpienia Autor wznosi się ponad profesjonalne rozważania z punktu medycznego i prezentuje wspaniały teologiczny traktat na temat roli cierpienia, pomagając w jego zrozumieniu i przyjęciu. Ludzie pracujący w służbie zdrowia eliminując ból i cierpienie nie mogą bowiem uciekać od tego problemu i muszą szukać głębszego sensu cierpienia oraz umieć towarzyszyć pacjentom w jego znoszeniu.

Kolejny rozdział drugiej części książki poświęcony jest interpretacji działań medycznych jako zobowiązania moralnego. Rozszerzając te działania na wymiar

społeczny ks. Wróbel wskazuje na szerszy zakres odpowiedzialności za życie i zdrowie, które stanowią dobro społeczne. W ramach istniejących koncepcji pochyłania się nad człowiekiem chorym Autor dokonuje historycznej prezentacji etosu hipokratesowego oraz wskazuje na jego pewne ograniczenia. Chrześcijańska wizja etosu lekarskiego oparta na treści Objawienia ukazującego Boga jako Lekarza, odwołuje się przede wszystkim do wzoru Chrystusa, który leczy duszę i ciało, traktując człowieka integralnie. Lekarz, czerpiąc z przykładu dobrego Samarytanina, znajduje w tym obrazie odwołanie się do Chrystusa, który pochyla się nad zranioną ludzkością.

W pewnym sensie konkluzją całości pracy jest jej część trzecia, ukazująca pięć zasad pomocniczych odniesionych do praktyki medycznej. Ich prezentacja jest wyciąganiem wniosków z wcześniej poczynionych rozważań, w których ukazano fundament refleksji bioetycznej. Zarazem same te zasady mają charakter fundamentalny i stanowią kryterium w rozstrzyganiu moralnej wartości poszczególnych działań prewencyjnych i terapeutycznych. Do tych pryncypiów należą: zasada niedysponowalności, zasada solidarności, zasada „czynu o podwójnym skutku” zasada całościowości oraz zasada proporcjonalności. W praktyce został zastosowany podobny schemat prezentacji poszczególnych zasad obejmujący ukazanie współczesnej dyskusji na ich temat oraz kontekstu biblijno-teologicznego obejmującego dane z Pisma św. i nauczania papieskiego. Dwa kolejne elementy prezentacji stanowią: poszerzone i zaktualizowane sformułowanie zasady oraz jej aplikacja w zakresie działań medycznych.

Trzecia część podręcznika stanowi bardzo ciekawe ujęcie zagadnienia, które nie wpadając w ujęcie kazuistyczne potrafi podawać bardzo precyzyjne rozstrzygnięcia poszczególnych sytuacji moralnych w zakresie działań medycznych. Autor tak jasno i wyczerpująco przedstawił zasady ogólne, że ich aplikacja staje się dość łatwa. Niemniej jednak podawane przykłady ich zastosowania wskazują na mistrzostwo w rozumieniu i wykładzie tych zagadnień przez ks. Wróbla.

W całości książki przewija się bardzo różna argumentacja, która świadczy o bardzo dużej erudycji lubelskiego moralisty. Z łatwością posługuje się on danymi medycznymi i socjologicznymi oraz czerpie z danych biblijnych odwołując się do słownictwa hebrajskiego i greckiego pomagającego w lepszym przybliżeniu pojęć biblijnych. Subtelne, a zarazem zachowujące żelazną logikę, rozważania filozoficzne mają ogromną wartość przekonywującą i wskazują na zdolność Autora do głębokiej analizy rzeczywistości. Ukazując rozwój nauki Kościoła, ks. Wróbel nie tylko przytacza orzeczenia magistralne, ale też twórczo je rozwija dokonując wyjaśnień i dochodząc do ciekawych konkluzji. Podawane rozstrzygnięcia oraz wypowiedzi polemiczne potwierdzają twórcze zaangażowanie ks. Wróbla w tworzenie nauki i sytuują go wśród wybitnych przedstawicieli bioetyki.

Mimo wielu niewątpliwych zalet książki, ma ona jednak swoje słabości. Nie są one znaczne i mają ponadto charakter dyskusyjny. W ramach pierwszej części, mającej charakter teoretyczny i fundamentalny, znalazł się punkt w drugim rozdziale omawiający relacje pacjenta i lekarza. Ma on pewien wydźwięk praktyczny i konkluzyjny. Wydaje się on w pewnym stopniu uprzedzać rozważania poczynione w kolejnych partiach książki. Dość zaskakujące jest też zakończenie

trzeciej części publikacji opisujące przypadek Karen Quinlan. Jest to zresztą jeden z nielicznych przypadków konkretnych prezentowany w książce. Ponadto Autor kończy tę część długim cytatem z listu biskupa L. B. Casey'a, gdy można było raczej oczekiwać jakiegoś podsumowania własnymi słowami. Mimo korekty znalazło się też kilkanaście błędów literowych i przekłamań komputerowych, które w pojedynczych przypadkach utrudniają zrozumienie tekstu. Niekiedy zdarzają się błędy stylistyczne oraz językowe.

Książka *Człowiek i medycyna* jest pierwszym tak gruntownym studium z dziedziny bioetyki w Polsce w całości poświęconym zagadnieniom fundamentalnym, zajmującym się nie tyle zestawieniem dotychczasowych poglądów i podaniem paru wskazań, ale będącym głębokim i uzasadnionym przemyśleniem na nowo wielu kwestii. Autor prowadzi czytelnika szlakiem trudnych rozważań, które wskazują na ogromną erudycję i zdolność do myślenia filozoficznego. Przez to książka ks. Wróbla ma wybitny walor naukowy i może być podstawą do dalszych dyskusji w zakresie działań medycznych. Przez to jest tak cenna i ważna, bowiem odpowiada na ważne pytania stawiane dziś Kościołowi przez naukowców i lekarzy. Dla nich jest przede wszystkim przeznaczona ta książka, która ma ambicje poważnego uzasadniania twierdzeń teologicznych i konsekwentnego pokazywania konieczności refleksji etycznej w medycynie.

Książka może też być użyteczna dla wszystkich zainteresowanych granicami w zakresie działań na organizmie człowieka. Stykając się dziś z doniesieniami mediów o coraz to nowych odkryciach warto poznać kryteria, w świetle których należy te odkrycia stosować i oceniać. Czytanie tej książki staje się wielką intelektualną przygodą, w której Autor, wprowadzając czytelnika w skomplikowany świat pojęć i rozważań, prowadzi go coraz bardziej rozjaśniającą się drogą i doprowadza do lepszego rozumienia rzeczywistości.

Andrzej Derdziuk OFMCap